

HONFIBÚ.

(Elbeszélés.)

Már nem emlékszem rá, mikor indultunk el. És sejtelmem sem volt, hol fogunk egyszer leszállani.

Késő éjszaka volt. Odakint fürgeteg.

Nyolcan ültünk a fülkében. Az ajtó felé eső részen négy utas játszott kitartóan. Huszonegyeztek. Este óta csapkodták a kártyát. Széthízott alak volt mind a négy, zsíros arccal, puffedt szemmel. Utazó-ügynökök lehettek.

Fel-felriadtam olykor s elszunyókáltam megint. Füst lebegett a fülkében s e füstlepel fölött pislákolva úszott a kocsi olajmécse, mint lenge felhők taraján a hold. Olyan félálom-félében tisztán hallottam minden szót és minden sóhajtást.

Szemközt velem idősebb úr ült, behúzódva a sarokba. Eppen úgy, mint én. Ez az idősebb úr sóhajtott egyet-egyet, nagy időszünetekben. Vedlett bőrkabátban ült ott, kerek hálósipkával keskeny fején s szótlan gubbasztásában ahányszor nyelt egyet, pulykabőrös torkában úgy járt az ádámsutka, mint szátvában a vetélő. Ilyenkor megingatta a fejét s így tett hozzá:

— Hej... hej...

Valami kisbirtokosnak gondoltam.

Mellette korosabb úriasszony kuporodott össze. Bundában, szőrcipőben. Termete alacsonyka lehetett, mert teljesen elveszett a bundában, a muff és a sálak mögött. Az idősebb úr megint sóhajtott.

Csend lett utána. Csak a négy alak verte a kártyát. Ment-ment a vonat, a szél hócsomókat vagdosott a fülke ablakához. Kint tombolt a vihar. És ha meg-megálltunk olykor, ismeretlen állomások nevét hallottuk elkiáltani, de csak álomszerűen. Olykor messzi sípszót hallottunk az éjszakában: mintha magános mozdony rohant volna el a szomszédos sín-páron, de visszafelé, hogy segítséget vigyen valakinek. Talán valamelyik vasútiőr-családnak, amelyet farkasok támadtak meg az éjszakában.

A Nagy-Alföldön járhattunk valahol.

Mellettem nyiszlett kis ember dőlt el, hátra. Kalapijának széles kari-mája feltürődött a fülke nyúzott párnáján, fekete bajuszkája gondozatlanul csüngött. Megviselt, apró ember volt: olyan néptanító-féle. Nyitott szájjal aludt s azalatt mintha magához beszélgetett volna.

Ment a vonat az éjszakában. Félálomba estem megint.

Ahogy fölszunyókáltam félig, a négy ügynök ordítva csatázott. Oda-lent ismeretlen állomás nevét kiáltotta el valaki. Talán a kalauz. Az öreg-úr ismét sóhajtott. Mintha bánata lett volna.

Az idősebb asszony hozzáfordult, alig észrevehetőn:

— Sok baja van mostanában az embernek...

Az öregúr meg sem mozdult. Úgy a sarokból felelt:

— Bizony, bizony, nagyságos asszony. Engemet valóban sok gondok emésztenek...

Az asszony nem szólt. Az öregúr elhallgatott.

Ment a vonat az éjszakában. Prüszkölve fújt a mozdony, mert szembevagdosta a hófúvást.

Később arra ébredtem, hogy az öregúr beszél. Az ügynökök összevesztek valamin s kiabáltak. Itt-ott hallottam csak egy-egy szavát az öregúrnak, amint összefont ujjakkal, csöndben magyarázgatott:

— A honfibu emészt, nagyságos asszony. Emiatt nem tudok aludni mostanába. Odahaza is csak forgok az ágyba, mindig forgok. Olyankor az anyjuk átszól a másik ágyból: nem alszol, apjuk? Nem alszom, anyjuk, mondom neki. Mért nem alhatsz, apjuk? Mért nem tudok, anyjuk. Emészt a honfibu...

Odahajolt az idősebb asszonyhoz, úgy mondta neki:

— Valóban, nagyságos asszony, hazámnak sorsa miatt gyakran vagyok mély aggodalmakban...

— Sok baja van mostanában az embernek, — hagyta jóvá az utitársnő.

Félálomba dőltem vissza, talán ötödször már. És e félálomban rá gondoltam mindazokra, akik kedvesek voltak valamikor a szívemnek és akiket — Isten tudja — mióta nem láttam. A vonatkerekek távoli zakatolása, a zengő vihar, a füstön át földerengő mécs meleg tompultságba zsibbasztottak s lankadt gondolataimon át látni véltem a házunkat, amely körül jegenyefák nyoszörögnek a szélben... Látni véltem a régi-régi névnapestéket, hallottam a dádek cifrázását s láttam a táncoló párok között kedves kisasszony-lányokat, amint kecsesen félretartott fejjel kötekednek a táncosaikkal... És látni véltem néhai legénypajtásaimat, amint kényes hányavetiséggel kötekednek vissza a kislányokkal, miáltal lábaikkal a szoba padlóján dobognak és aközben azt kiáltják egyszerre: Sose halunk meg!... Összeszorult a szívem, mert félálomban is éreztem, hogy ezek az én pajtásaim soha már nem táncolnak többet, mert számtalan csaták sorain meghaltak egytől-egyig... És elszomorodtam mélyen, mert ahogy ment, ment a vonat, mintha öt-hat esztendő süllyedtem volna vissza az időben s olyan érzésem volt, hogy hazafelé visz a vonat s holnap estére táncolni fogunk virradatig. És elszomorodtam másodszer is, mert tudtam, hogy én már nem mehetek haza többet. És ha visszajutok is egyszer a régi tájakra, öreg ember leszek talán, üresen fog várni a régi ház, mert kihaltak belőle az öregek. És nem marad számomra egyéb a keserű bűnál...

Amire fölnéztem volna, az olajmécs alig tudott már áterőlködni a füstön. A négy ügynök izzadt hajjal kártyázott, de alig láttam őket. Ködszerű távolban tűnt föl a фуlke valamennyi utasa.

A mellettem ülő nyiszlett kis ember beszélt. Az öregúr, meg az idősebb asszony felé folytatta szavait:

— Hatodik esztendeje már, hogy elkergettek, kéremalássan. Minden estén hazagondolok, nagyságos asszony. És magam se értem, hogy mindig csak egy dolog jut az eszembe. Ebéd előtt, ha az oskolából hazaengedtem a gyerekeket, az volt a szokásom, hogy kicsit elsétáltam még a ház mögött, a kiskertben. A kertecske legvégében galagonyabokor állt s

ennek a bokornak volt egy fölfelé-törött ága. Úgy tört el, derékszögbe, kéremalássan s úgy is forrt össze. Ezen a kis fölfelé-törött ágon egy madárka ugrált mindig s én tavasztól nyár végéig sokszor elnéztem azt a madárkát. Akkor nem fordítottam rá figyelmet, csak épp hogy megjegyeztem magannak. És nem sajtáságos-é, nagyságos asszony, hogy most, ha lefekszek esténként s visszagondolok az én távoli hazámra, minden éccaka az a madárka, meg az a törött ág jár az eszembe...

Elhallgatott. És ahogy megszólalt mégegyszer, a hangja reszketett:

— Nem tudom, nagyságos asszony, látni fogom-e még a hazámat. De azt tudom, hogy az a madárka, meg az a törött ág nem lesz többet a kiskertem végibe. Elhal a madárka, megnő a törött ág. Senki engemet nem fog ott megismerni...

Tenyerébe takarta az arcát. A néni szóltanul bólogatott, az öregúr fészkelődni kezdett:

— Én is így vagyok vele, kérem. Hazafias aggodalmak emésztenek minden éccaka...

A vonat megállt valami állomáson. Vastag hó volt az ablak. Az olajméc s alig pislákkolt.

Új utas szuszogott el a sötét folyosón s lerakodott a szomszédos fölkében. Messzebb, talán a csatlakozó kocsiban, kézi-harmonikán kezdett játszani valaki.

A vonat továbbfürta magát a hótól sikoltozó éjszakában. Az öregúr, meg a néptanító a honfibról beszélt, de mindig hosszabb szünetekkel. Lehúnytam a szememet s a harmonikára kezdtem figyelni. Mindig közeleddett felénk, háborús katonanótával. Mindig azt az egyet játszotta valaki s itt-ott beledanolt a nótába:

Kantinosné, galambom
Nemsokára itthagynom
A bóttyát —

Elhanyaglott a fejem s régi-régi harcterek jártak az eszemben. Egyfűst volt már a füлке, a négy ügynök még egyre a kártyát csapkodta. Hallgattunk. Az idősebb asszony szunyókált már, a tanítónak meg-meg-lódult a feje. Csak az öregúr mozdult egyet nagy-olykor:

— Gyakran emészt a honfibu...

— Igenis, kéremalássan, — dűnnyögött vissza álmosan a tanító.

A harmonika mindig közelebb jött. Egyszerre csak felvágódott az ajtó s az ajtóban felvisított ugyanakkor a néhai csatákba induló katonák éneke:

Fújnak az őszi szelek,
Nemsokára elmegyek
Aszongyák...

Mind odanéztünk.

A félig-nyitott ajtóban egy csámpás legény harmonikázott. De rossz volt látni is. Szakadt katonasipka a feje búbjára odavetve, rongyos volt a csámpás legény és mialatt harmonikázott, úgy hányta magát, mint akit rosszbetegség gyötör. Veres forradás az félarca s a forradás miatt karikára tágult ki a balszeme. Rángott nyaka-feje, de azért röhögött az istenadta, mialatt hetykén rikoltozott a nótába.

A megzavart ügynökök dühösen kiáltottak rá:

— Mit akarsz itt?

— Bolond Jóska régi vitéz vagyok, szolgálatjukra, — röhögött vissza a rongyos katona.

Valami pénzt dobtak neki. Bolond Jóska úgy kapta el, félkézzel a levegőből. Akkor egyet lökött magán, rángó fejét hátraszegte nyalkán és miközben röhögött, egy pattogó másikba csapott át. Kurjongatott hozzá:

Ferenc Jóska, Ferenc Jóska
Vereti a verbungot.

Az öregúr indulatba jött. Kiabálni kezdett:

— Szemtelenység, hogy még itt se hagynak békét az embernek! Kódnak! Dolgozni persze nem tetszik a csavargó uraknak! Nem adok! Egy krajcárt se adok!

Az idősebb asszony pénzt szedett elő, a kis tanító szintén. A tanító szerényen jegyezte meg:

— Rokkant katona ez, kéremalássan... A hazáért harcolt, kéremalássan...

Bolond Jóska elkapta az odanyujtott pénzt s még vadabbul játszott. Sikoltva nyekergett a harmónika, Bolond Jóska hátraszegte magát és mialatt csunyan rángott a feje, röhögött. Mintha rajtunk röhögött volna. Rekedten dalolt a Ferenc Jóska verbunkjához, néha abbahagyta s olyankor lelkes csuhajt rikoltott hozzá... Egyszerre félni kezdtem... mert a füstben és homályban váratlanul mintha nőni kezdtek volna a Bolond Jóska arányai és mialatt ijedten meredtem rá a sarokülésből, úgy rémlett, hogy a füstön és homályon át mindig szélesebb lesz a két válla, mindig feljebb nyúlik a feje... Bolond Jóska túlnőtt már a vonaton, rohan vele a vonat, ő a vonaton áll még, de feje a felhőig ér s a havas felhők alól egy rángó katonasipka néz le a hideg határ fölé s lyukas zubbonya elfedi a félországot... Nyekereg és sikolt a harmonika s az óriás katona röhögve rikoltoz az éjszakába, hogy ej-haj, gyere pajtás, Ferenc Jóska vereti a verbungot!

...Nem tudom, mikor ment el Bolond Jóska az ajtóból...

Amire magamhoz tértem, talán a harmadik kocsiban játszott már s rángatózott a szerencsétlen. Távolodott, mindig távolodott a verbunk. A szívem fájt.

Setét volt már, nagyon setét. A négy utazó is letette a kártyát s olcsóndesült. Az idősebb néni békésen aludt, az öregúr begubózott a sarokban s olykor-olykor felsóhajtott:

— Gyakran emészt a honfibu...

A tanító mellettem kuporgott. Félálmban sajátmagához beszélgetett.

Kint ítéletidő volt. Az olajmécs lobbant még vagy kettőt, aztán elaludt. Senkit nem láttam azontúl. Olykor ismeretlen állomás nevét kiáltotta el valaki odalent. Talán a kalauz. Aztán továbblihegett a vonat. Már nem emlékszem rá, mikor indultunk el. És sejtelmem nem volt, hol fogunk egyszer leszállani.

Setét volt. Nagyon setét.

Komáromi János!